

- (Intensification of lectures in higher education in the process of using multimedia)', *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, № 2 (28). Dostupno: <<https://journal.iita.gov.ua/index.php/itle/article/view/651>>. [20 Veresen 2023].
21. Symonenko, SM 2005, *Psykhologhiia vizualnoho myslennia (Psychology of visual thinking)*. Avtoreferat dysertatsii doktora nauk, Khark. nats. un-t im. V. N. Karazina, Kharkiv, 38 s.
22. Cherepovska, N 2014, *Vizualna mediakultura: rozvytok krytychnoho myslennia i tvorchoho sprymannia (Visual media culture: development of critical thinking and creative perception)*, Kyiv: Milenium, s. 6-7.
23. Shevchenko, Vle 2012, 'Vizualizatsiia informatsii v ZMI (Visualization of information in mass media)', *SVIT sotsialnykh komunikatsii : naukovyi zhurnal*, hol.red. Kholod, OM, T. 7, Kyiv: KYMU, DonNU, s.79-81.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.45(7-9)-2

УДК 130.123.3:111.852](09)(045)

**ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ ТА РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНОЇ ДУМКИ:
ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ**
*ARTISTIC CREATIVITY AND DEVELOPMENT OF AESTHETIC THOUGHT:
PHILOSOPHICAL REFLECTION*

**Б. В. Новіков
Т. П. Руденко
О. О. Потішук**

Актуальність теми дослідження.

В основі творчої діяльності є цілеспрямоване перетворення дійсності. Творчі ідеї не виникають на порожньому місці, вони з'являються тоді, коли людина хоче щось змінити на краще, вдосконалити. Стимулом до творчості можуть бути як соціальні мотиви, так і власні бажання, мрії, фантазії особистості. Особливо, це стосується художньої творчості.

Художня творчість є своєрідною сферою духовного життя людини. Митець не тільки відтворює світ, але й вкладає в нього свої почуття, а сприйняття твору мистецтва іншими людьми сприяє їх емоційному збагаченню.

Завдяки мистецтву формуються естетичні цінності. Вони мають і суспільне значення, тому що є необхідними для гармонійного розвитку особистості, а відповідно, і для суспільства в цілому. Правильне сприйняття краси світу є одним з головних завдань естетичного виховання.

Постановка проблеми. Проблема художньої творчості, осмислення її природи, специфіки функціонування займає важливе місце в філософії та естетиці. Вона має тривалу історію, що вплинуло на

Urgency of the research. At the heart of creative activity is the purposeful transformation of reality. Creative ideas do not arise in an empty place, they appear when a person wants to change something for the better, to improve it. The stimulus for creativity can be both social motives and the individual's own desires, dreams, and fantasies. This especially applies to artistic creativity.

Artistic creativity is a kind of sphere of spiritual life of man. The artist not only reproduces the world, but also puts his feelings in it, and the perception of a work of art by other people contributes to their emotional enrichment.

Thanks to art, aesthetic values are formed. They also have social significance, because they are necessary for the harmonious development of the individual, and accordingly, for society as a whole. The correct perception of the beauty of the world is one of the main tasks of aesthetic education.

Target setting. The problem of artistic creativity, understanding its nature, specifics of functioning occupies an important place in philosophy and aesthetics. It has a long history, which

теоретичний рівень її осмислення. Естетичні погляди узагальнювались через еволюцію художнього процесу. Дослідження художньої творчості розпочалося з другої половини XX століття, відповідно, аналіз розвитку художньої творчості зумовлює потребу перегляду існуючих підходів до вивчення цього феномену.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософсько-естетичний аспект дослідження надав можливість звернутися до праць філософів минулого Платона, Арістотеля, Л.-Б. Альберті, Ф. Бекона, Т. Гоббса, Д. Локка, Ж.-Ж. Руссо, І. Канта, Ф. Шеллінга, Ф. Шіллера, Г. Гегеля, західноєвропейських дослідників кінця XIX та початку XX століття – А. Шопенгауера, А. Бергсона, Ф. Ніцше, К. Юнга, Е. Гуссерля, М. Гайдеггера, Ж.-П. Сартра та інших, а також праць українських мислителів І. Франка, О. Потебні, Л. Губерського, М. Євшана.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні природи, особливостей, механізмів функціонування художньої творчості, розгляді основних етапів розвитку естетичних поглядів. Для вирішення поставленого завдання необхідно розглянути філософську та естетичну думку минулого: філософські пошуки мислителів античності, середньовіччя, доби Відродження, Нового часу, естетичні погляди німецького класичного ідеалізму, некласичну філософію та роль ірраціональних мотивів у художній творчості XIX-XX століття, сучасні естетичні погляди. Детальний розгляд художньої творчості також сприятиме розумінню специфіки творчості митця в кожному конкретному виді мистецтва, естетично-виховної ролі художніх творів.

Виклад основного матеріалу. Естетична думка як і світова наука має глибоке коріння, з давніх-давен формувалися традиції естетичного аналізу. Існують різноманітні визначення художньої творчості, але властивості творів мистецтва та їх вплив на людину розглядаються через поняття прекрасне, яке є центральним в естетичній науці.

Художня творчість спроможна викликати сильні відчуття, сприяє розвитку уяви, фантазії, стимулює та

affected the theoretical level of its understanding. Aesthetic views were generalized through the evolution of the artistic process. The study of artistic creativity began in the second half of the 20th century, accordingly, the analysis of the development of artistic creativity necessitates a review of existing approaches to the study of this phenomenon.

Actual scientific researches and issues analysis.

The philosophical and aesthetic aspect of the study provided an opportunity to turn to the works of philosophers of the past, Platon, Aristotle, L.-B. Alberti, F. Bacon, T. Hobbes, D. Locke, J.-Zh. Russo, I. Kant, F. Schelling, F. Schiller, G. Hegel, Western European researchers of the late 19th and early 20th centuries - A. Schopenhauer, A. Bergson, F. Nietzsche, K. Jung, E. Husserl, M. Heidegger, Zh.-P. Sartre and others, as well as the works of Ukrainian thinkers I. Franko, O. Potebny, L. Hubersky, M. Yevshan.

The research objective. The purpose of the study is to determine the nature, features, functioning mechanisms of artistic creativity, to consider the main stages of the development of aesthetic views. To solve the task, it is necessary to consider the philosophical and aesthetic thought of the past: philosophical searches of thinkers of antiquity, the Middle Ages, the Renaissance, and the New Age, the aesthetic views of German classical idealism, non-classical philosophy and the role of irrational motives in the artistic creativity of the 19th and 20th centuries, modern aesthetic views. A detailed examination of artistic creativity will also contribute to the understanding of the specifics of the artist's creativity in each specific art form, the aesthetic and educational role of artistic works.

The statement of basic materials.

Aesthetic thought, like world science, has deep roots, traditions of aesthetic analysis have been formed since ancient times. There are various definitions of artistic creativity, but the properties of works of art and their impact on people are considered through the concept of the beautiful, which is central to aesthetic science.

Artistic creativity is able to evoke strong feelings, promotes the development of imagination, fantasy, stimulates and

спрямовує саму творчу діяльність.

В естетичній думці було зібрано величезний матеріал та висловлювалися різноманітні погляди з приводу природи та особливостей функціонування художньої творчості. Художня творчість завжди була у центрі уваги дослідників, й надалі, вона буде привертати увагу, сприяти новим творчим відкриттям, нею будуть захоплюватися.

Висновки. Художня творчість сприяє гармонізації відносин між людиною і навколишнім світом, через мистецтво людина примножує свій індивідуальний досвід. Вона сприяє розвитку творчого мислення, розумінню кольору, форми, симетрії, пропорції, умінню знаходити схожості у природі, поєднувати різні види діяльності та організовувати особистістю власний культурний простір так, щоб отримувати задоволення і насолоду. У процесі творчої діяльності людина змінює не лише навколишній світ, але й вдосконалюється сама як суб'єкт художньої діяльності.

Ключові слова: художня творчість, естетичні погляди, естетика, прекрасне, мистецтво, художнє сприйняття, творча уява, художній твір, творча діяльність, естетичне виховання.

directs the creative activity itself.

In aesthetic thought, a huge amount of material was collected and various views were expressed regarding the nature and peculiarities of the functioning of artistic creativity. Artistic creativity has always been the center of attention of researchers, and in the future, it will attract attention, contribute to new creative discoveries, and will be admired.

Conclusions. Artistic creativity contributes to the harmonization of relations between a person and the surrounding world, through art a person multiplies his individual experience. It promotes the development of creative thinking, the understanding of color, shape, symmetry, proportion, the ability to find similarities in nature, combine different types of activities and organize the individual's own cultural space in such a way as to receive satisfaction and enjoyment. In the process of creative activity, a person changes not only the surrounding world, but also improves himself as a subject of artistic activity.

Key words: artistic creativity, aesthetic views, aesthetics, beautiful, art, artistic perception, creative imagination, artistic work, creative activity, aesthetic education.

Актуальність теми дослідження. В основі творчої діяльності є цілеспрямоване перетворення дійсності. Творчі ідеї не виникають на порожньому місці, вони з'являються тоді, коли людина хоче щось змінити на краще, вдосконалити. Стимулом до творчості можуть бути як соціальні мотиви, так і власні бажання, мрії, фантазії особистості. Особливо, це стосується художньої творчості. Художня творчість є своєрідною сферою духовного життя людини, завдяки творчості відбувається самовираження і самореалізація особистості. У творчості людина реалізує особисту свободу, переживає стан гармонії і відчуває повноту життя.

Об'єктивною основою художньої творчості є відображення художником реальної дійсності, однак важливим є і ставлення художника до свого твору. Митець не тільки відтворює світ, але й вкладає в нього свої почуття, а сприйняття твору мистецтва іншими людьми сприяє їх емоційному збагаченню.

Завдяки мистецтву формуються естетичні цінності. Вони мають і суспільне значення, тому що є необхідними для гармонійного розвитку особистості, а відповідно, і для суспільства в цілому. Правильне сприйняття краси світу є одним з головних завдань естетичного виховання.

Постановка проблеми. Проблема художньої творчості, осмислення її природи, специфіки функціонування займає важливе місце в філософії та естетиці. Вона має тривалу історію, що вплинуло на теоретичний рівень її осмислення. Естетичні погляди узагальнювались через еволюцію художнього

процесу. Дослідження художньої творчості розпочалося з другої половини ХХ століття, відповідно, аналіз розвитку художньої творчості зумовлює потребу перегляду існуючих підходів до вивчення цього феномену.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням творчості присвячена велика кількість філософських робіт та запропоновані різні підходи до її вивчення. Творчість як духовно-соціальний феномен представлена у працях І. Волощук, В. Моляки, В. Шинкарука та інших науковців. Творчій уяві, творчому мисленню присвячені праці Н. Ашаренкової, розвиток творчих здібностей є предметом досліджень Д. Алфімова, Е. Бутенко, І. Волкової, В. Моляки тощо.

Особливості художнього освоєння дійсності, естетичне виховання розглянуто у працях А. Когана, А. Канарського, Л. Левчук, М. Поповича, О. Оніщенко. Визначення сутності естетичних почуттів як духовно-ціннісного відношення людини до світу здійснено у дослідженнях О. Босенка, Д. Говоруна, художня цінність мистецтва розглядається у працях І. Вернудіної, Д. Кучерюка, Л. Левчук, В. Панченко. Дослідники художньої творчості наголошують на тому, що вона є джерелом розвитку естетичних почуттів, сприяє вихованню творчої особистості.

Художньо-творча діяльність, психологія творчості є предметом аналізу як вітчизняних: Н. Барвіна, І. Бех, Н. Гавриш, Г. Костюк, С. Максименко, В. Моляко, Д. Ніколенко, В. Роменець тощо, так і зарубіжних дослідників: Дж. Гілфорд, Т. Рібо, К. Тейлор та інших науковців. Природі мистецтва, осмисленню естетичних поглядів присвячені праці С. Безклубенка, Л. Левчук, В. Панченко. Розгляд різних аспектів проблеми творчості, а саме, її природи, особливостей творчого процесу, взаємозв'язку емоційно-чуттєвої сфери і художньої діяльності дає змогу говорити про складність та багатоаспектність цієї проблеми.

Філософсько-естетичний аспект дослідження надав можливість звернутися до праць філософів минулого Платона, Арістотеля, Л.-Б. Альберті, Ф. Бекона, Т. Гоббса, Д. Локка, Ж.-Ж. Руссо, І. Канта, Ф. Шеллінга, Ф. Шиллера, Г. Гегеля, західноєвропейських дослідників кінця ХІХ та початку ХХ століття – А. Шопенгауера, А. Бергсона, Ф. Ніцше, К. Юнга, Е. Гуссерля, М. Гайдеггера, Ж.-П. Сартра та інших, а також праць українських мислителів І. Франка, О. Потебні, Л. Губерського, М. Євшана.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні природи, особливостей, механізмів функціонування художньої творчості, розгляді основних етапів розвитку естетичних поглядів. Для вирішення поставленого завдання необхідно розглянути філософську та естетичну думку минулого: філософські пошуки мислителів античності, середньовіччя, доби Відродження, Нового часу, естетичні погляди німецького класичного ідеалізму, некласичну філософію та роль ірраціональних мотивів у художній творчості ХІХ-ХХ століття, сучасні естетичні погляди.

Детальний розгляд художньої творчості також сприятиме розумінню специфіки творчості митця в кожному конкретному виді мистецтва, естетично-виховної ролі художніх творів. Художня творчість розкриває внутрішній світ особистості, її цінності, світогляд.

Виклад основного матеріалу. Естетична думка як і світова наука має глибоке коріння, з давніх-давен формувалися традиції естетичного аналізу. Завжди філософів цікавили питання художньої творчості, принципи чуттєвого вираження художніх образів, їх створення в процесі творчої діяльності людини. Існують різноманітні визначення художньої творчості, але властивості творів

мистецтва та їх вплив на людину розглядаються через поняття прекрасне, яке є центральним в естетичній науці. Питання особливостей створення художніх образів розглядали ще філософи доби античності, насамперед, важливе значення мають філософські пошуки Платона та Аристотеля. Художня свідомість Стародавньої Греції включала весь спектр художніх смаків, потреб та ідеалів, які формували античний театр, архітектура, скульптура, музика. Античність заклала фундамент проблематики художньої творчості.

Давньогрецький філософ Платон виходив із того, що істинним є світ ідей, його спроба пов'язати природу художніх форм зі світом визначених сутностей людського буття надалі стала розглядатися як теорія, яка мала зв'язок з вченням К. Юнга про архетипи. Він намагається спрямувати енергію мистецтва в правильному руслі, тобто розмірковує про те, які форми художньої творчості є допустимими в ідеальній державі, а які ні, розділяє твори мистецтва за принципом їх виховного впливу на людину.

У давньогрецькій мові терміну, який би відповідав сучасним поняттям “творчість” не було, а художня творчість розглядалася як наслідування природі – мімезис. Поняття “мімезис” Аристотель використовує в “Поетиці”, але наслідування як принцип художньої творчості було не як пасивне перенесення в мистецтво предметів і явищ природи, а як переробка природних явищ художником з метою їх відбору та узагальнення. Мистецтво античності створює ідеал довершеності, який не існує в реальному світі. Об'єктом наслідування стає вже не сама природа, а вищий світовий порядок, впорядкований всесвіт, який піфагорійці називають “космосом”.

Античність вперше звертається до розвитку творчих можливостей людини. Якщо Платон говорив про наслідування світу “ідей”, то Аристотель наголошує на наслідувальній діяльності. Філософ визначає, що вона властива людині від природи. На думку мислителя, художник не створює нічого нового, а лише, завдяки уяві та фантазії реалізує те, що вже існує в його душі, тобто він здатен знаходити відповідну матерію для вже існуючої форми. Аристотель вважав, що художнє – це здійснене естетичне, в якому художник збирає, відшліфовує та створює збірний образ явищ навколишнього світу.

Аристотель є розробником теорії катарсису як одного з найважливіших компонентів мистецтва трагедії. На його думку, катарсис є очищенням від афектів через страх та співстраждання трагедії. Призначення мистецтва полягає у дійсному відтворенні життя. Чуттєве зображення дійсності у творах мистецтва облагороджується духовністю ідеї, що її пронизує. Естетика класичної античності містила філософські погляди, ідеї, концепції, які вплинули на наступні європейські теорії мистецтва та художню творчість.

В середньовіччі вживається термін художня творчість, але теоретичне осмислення феномена художньої творчості відбувається пізніше. Поняття “творчість” використовується лише по відношенню до діяльності Бога-творця. Розвиток візантійської культури вирізняється протиборством двох підходів до розуміння ролі художніх образів в християнській культурі. Головним орієнтиром світських художніх уявлень цього періоду є гедоністичний аспект краси, де акцент зміщується на чуттєве сприйняття. З XIV століття в Західній Європі посилюється увага художньої творчості до реального світу. Тома Аквінський робить спробу виміряти прекрасне як завершене, яке містить світову гармонію та вирізняється чуттєвим сприйняттям. Поступове збільшення уваги людини до предметного світу, чуттєве сприйняття краси підготувало ґрунт для нової культурної доби – Відродження.

Нова картина світу Відродження формує нові принципи поведінки, стиль життя, наукову та художню творчість. Естетичні погляди Відродження характеризуються відмовою від наслідування традиційних зразків, утвердженням нового суспільного статусу художника. Художник повинен створювати нові образи і сюжети, він не тільки наслідує природу, але й виступає творцем нових форм речей, доповнюючи природу. Жага постійного самопізнання, допитливість до себе та світу стали головними мотивами в художній творчості Відродження.

В художній творчості доби поєднуються міфологізм і деміфологізація, реалізм і фантастика, свобода волі і космічний порядок, античність і християнські погляди. Поєднання протилежностей відповідає філософським пошукам художників, вони засвоюють стиль життя і поведінку гуманістів, їх майстерні стають центрами інтелектуального життя, в яких відбувається спілкування з філософами, аристократами, вченими. У добу Відродження природа, мистецтво, освіта стають засобами естетичного виховання. Леонардо да Вінчі, Лоренцо Валла, Леон-Баттіста Альберті у своїх трактатах утверджують ідеал високоосвіченої людини, яка здатна розкрити свій творчий потенціал у різних видах діяльності, зокрема у художній творчості та науці.

Людина, її призначення, особистісні якості та творчі можливості постають у центрі уваги філософів XVII-XVIII століття. Художня творчість цікавить таких філософів Нового часу як Ф. Бекон, Т. Гоббс, Д. Локк тощо. Так, джерелом поезії за Ф. Беконом є розвинена уява, яка ґрунтується на розумі. Сфера уяви також розглядається Т. Гоббсом. Проблема формування художнього смаку активно обговорювали Д. Г'юм та Б. Паскаль. В естетиці зміщується увага з фігури художника на читача, слухача, глядача. Художня творчість цього періоду орієнтується на традиційні категорії естетики, такі як мімесис, катарсис, міра, гармонія, симетрія, композиція, які сформувалися раніше, а в процес художнього сприйняття вбудовується суб'єктивний компонент. Відбувається теоретичне осмислення мистецтва, яке збагачується новими поняттями та категоріями.

Естетичні погляди німецького класичного ідеалізму припадають на другу половину XVIII початок XIX століття. Вони спрямовані на вирішення протиріч між необхідністю, що закладена у природі і свободою. Цей період хронологічно співпадає з романтизмом і частково з Просвітництвом та представлений теоретичними концепціями І. Канта, Ф. Шиллера, Ф. Шеллінга, Г. Гегеля.

Художню творчість І. Кант і Ф. Шеллінг розглядають як здібність поєднувати "теоретичний" і "практичний" розум. Для Г. Гегеля вона усвідомлюється як творче прагнення. Естетичне знання І. Канта, Ф. Шеллінга і Г. Гегеля включене в їх загальнофілософську систему. Естетика Ф. Шеллінга дає можливість розглядати його погляди як представника німецької класичної естетики так і романтизму.

Значний внесок у вирішення проблем художньої творчості, визначення її специфіки та механізмів було зроблено І. Кантом. Природу мистецтва він розглядає як поєднання протилежностей: чуттєвості і розуму, логіки і інтуїції, чуттєвого та понятійного знання. Діяльність продуктивної уяви за Кантом не виходять за межі сфери духа. Гра уяви, вважає філософ, стосується лише сприйняття форми дійсності, а художня творчість є поєднанням природного і надприродного. Усе природне зазначає Кант прекрасне, якщо має вигляд зробленого людиною, а мистецтво прекрасне, якщо воно наслідує природу.

Важливе значення мистецтва підкреслював Ф. Шиллер. Характерним є те, що в естетичних системах німецької класичної естетики мистецтво і краса

виступають як синоніми. Ф. Шиллер вперше в історії естетики обґрунтував положення, що краса врятує світ. Він розглядає продуктивно-виховну природу художнього сприйняття, зазначає, що естетичне виховання можливе тільки завдяки мистецтву.

Проблему художньої творчості Г. Гегель розглядає у контексті співвідношення мистецтва і філософії. Прекрасне за Гегелем є абсолютна ідея, яка постає в адекватному їй чуттєвому втіленні. Вирішальна роль у художній творчості належить уяві. Мистецтво, вважає Гегель, розкриває істину в чуттєвій формі. Г. Гегелю належить концепція історичної еволюції мистецтва, в якій філософ визначив три стадії, а саме, символічну, якій належить мистецтво Сходу, класичну – мистецтво античності та романтичну, яка охоплює період з кінця середньовіччя до початку XIX століття. Гегелівська традиція, обґрунтовує В. Піхорович, була продовжена київськими філософами другої половини XX століття, зокрема знавцем естетичної науки А. Канарським [10, с. 164].

Художня творчість в післягегелівський період є багатогранною та різноманітною. Стендаль, Г. Флобер, Оноре де

Бальзак у своїх художніх принципах тяжіють до філософії позитивізму. У поглядах А. Шопенгауера, Ф. Ніцше посилюється роль ірраціональних мотивів у художній творчості. А. Шопенгауер головним засобом пізнання дійсності вважає споглядання. Ф. Ніцше розробляє теорію аполонівського і діонісійського мистецтва. Він утверджує ідею єдності життя і мистецтва. Життя у нього розглядається в якості несвідомої творчої сили, а мистецтво у філософа детермінується волею та інстинктом митця. Мистецтво розглядається як вища мета людства.

На початку XX століття вперше в історії естетичної думки увага приділяється аналізу емоційно-психологічних процесів, які впливають на естетичне сприйняття і художнє переживання. Представники психологічної естетики Р. Фішер, Т. Ліппс, В. Вундт досліджують здібність людини поділяти почуття інших. На їхню думку найбільші можливості виявлення естетичного співпереживання має сфера мистецтва, а естетичне задоволення виникає від споглядання художніх творів, які розкривають “високі” почуття, такі душевні стани, що спроможні викликати у людини піднесення, змінити її на краще.

Для естетики XX століття притаманна антропологічна орієнтація. У мистецькому просторі поширюються ідеї психоаналізу, інтуїтивізму, аналітичної психології, екзистенціалізму. А. Бергсон зосереджує увагу на інтуїції та художній свідомості. Філософ вважає, що інтуїція як божественний дар дається лише обраним, а ними є художники – самодостатні та обдаровані особистості.

У психоаналізі творчість пов’язують зі сферою несвідомого, вона розглядається як несвідомий прояв принципу чуттєвого задоволення. Засновник психоаналізу З. Фройд розглядає творчий процес як світ, в якому художник здійснює незадоволені бажання. К. Юнг створення художніх образів аналізує також як несвідомий процес, де несвідоме є спільним джерелом, творчим імпульсом, творчим осяянням художніх пошуків. Але, на відміну від З. Фрейда, К. Юнг підкреслює значення не особистісного несвідомого, а колективного несвідомого.

Проблему онтології мистецтва розробляють Е. Гуссерль, М. Гайдеггер, Р. Барт. В екзистенціалізмі Ж.-П. Сартр, А. Камю основним завданням мистецтва вважають поглиблення і реалізацію людської суб’єктивності. Зв’язок художньої творчості з людською суб’єктивністю, з долею людства постали для філософів одними з найважливіших тем їхніх розмислів. На думку Е. Гуссерля, будь який

акт художнього сприйняття залежить від нашого розуміння – інтенціональності суб'єкта. Представники герменевтики вважають, що людина, яка інтерпретує твір мистецтва, сама його творить. Ф. Шляєрмахер, В. Гумбольдт, В. Дільтей художній текст розглядають як завершене, зафіксоване у часі мистецьке явище, яке є відкритим для трактування та перекладу.

Представники рецептивної естетики Г. Яусс, В. Ізер вирішальне значення в художньому процесі надають продуктивній і активній ролі суб'єкта сприйняття. Г. Яусс та В. Ізер вважали, що художній світ має продуктивну, творчу сторону та рецептивну сферу сприйняття. Згідно Яусса та Ізера, існують два роди естетичних теорій, а саме, традиційні теорії творчості та нова – теорія сприйняття, яка їм належить, що ставить на перше місце не автора, а його адресата. Проблематику адресата розглядали українські дослідники, які вивчали праці О. Потебні, І. Франка, О. Білецького, а саме, Б. Кубланов, В. Брюховецький, М. Ігнатенко та інші науковці. Як зазначає Т. Андрущенко, “заглиблюючись у різні культури через художні тексти, особистість сприймає їх як особливі, своєрідні і, відчуючи свою єдність із ними, усвідомлює, що різноманітність національних художніх культур складає єдиний, цілісний культурний простір світу” [1, с. 310]. А це є “підставою для пошуків свого місця в сучасній культурі, прагненню до її присвоєння та творчого перетворення” [1, с. 310].

Поняття “художня творчість” включає весь творчий процес роботи митця, який не залежить від конкретного виду мистецтва. Це можуть бути різні види творчої діяльності: художня діяльність письменника, творчість музиканта, композитора, художника, де кожен митець художньо освоює об'єктивну дійсність. Кожна епоха характеризується багатоманітністю художніх практик. У формуванні художньої свідомості кожного історичного періоду приймали участь творчі практики всіх видів мистецтва. А детальний розгляд художньої творчості дає можливість краще зрозуміти специфіку творчості художника, зайнятого у конкретному виді мистецтва. Це сприяє синхронно усвідомлювати, наприклад, музику як творчість композитора і музику як мистецтво виконавця.

Художник, який безпосередньо є творцем живопису, музики, скульптури виражає одну з головних рис мистецтва – його об'єктивно-суб'єктивний характер. Життя людини у всіх його проявах стає темою розмислів художника. Пізнаючи об'єктивну дійсність, митець відбирає ті її прояви, які найбільш виразно розкривають його власний внутрішній світ, вподобання, світогляд. Відбувається як зазначає Н. Барвіна, “безкорисне ставлення суб'єкта до об'єкту”, “творче сприйняття світу та перетворення його за законами краси” [2, с. 44]. Краса як основна естетична категорія є не простим поняттям. На думку О. Гук, вона “іноді прихована у звуках, барвах, формах, але вона не є їм тотожною”. “Краса визначається змістом речей і явищ у практичному житті людей, а виявляється за допомогою звуків, кольорів, форм” [6, с. 194].

Митець не є обмеженим у пошуках життєвого матеріалу, він самостійно обирає теми для майбутнього твору. Однак, людське життя не таке вже й багате сюжетами – дитинство, юність, любов, вірність, зрада, самотність, але одна з головних таємниць мистецтва полягає в тому, щоб цю обмеженість сюжетів представити через безмежну різноманітність художніх форм, постійно оновлюючи життя. Н. Ігошкіна вважає, що мистецтво можна характеризувати як “особистісне відображення” [7, с. 28]. “Ця характеристика може застосовуватися не тільки до процесів творчості, а й до готового продукту художньої творчості” [7, с. 28].

Як зазначає О. Бражнік, поєднання таланту та працелюбності стає для

художника “непохитною формулою успіху в мистецтві” [4, с. 64]. Розвиток творчих здібностей потребує відповідних умов, але “бажання творити в обдарованої людини настільки велике, що все перемагає” [4, с. 64]. На думку В. Моляко, загальний сенс та призначення талановитої особистості обумовлені “рівнем свідомості, сферою духовних та матеріальних потреб, спрямованістю особистості, системою її ціннісних орієнтацій” [9].

Художню творчість останнім часом розглядають через художнє сприйняття мистецтва. Н. Медведєва підкреслює, що від “повноцінного сприймання твору мистецтва залежить рівень його розуміння глядачем, сила та характер впливу на духовний та емоційний світ людини, отримання досвіду для подальшого власного творчого пошуку” [8, с. 69].

Якщо визначати тенденцію естетичних поглядів, О. Босенко радить зосередити увагу на “понятті про естетичну цінність, гармонію, ідеал, іронію, смак, почуття, творчість, про іронію та героїчне, врешті, про форму і образ” [3, с. 94].

Весь процес художньої творчості можна розділити на кілька етапів. А саме, загальне пізнання й спостереження дійсності, виникнення творчого задуму, вибіркоче пізнання й спостереження дійсності, її трансформація – на основі отриманих вражень, нових фактів безпосереднє втілення художнього задуму в твір мистецтва. Звідси, художню творчість розглядають як діяльність, продуктом якої є твори мистецтва. Значну увагу проблемам мистецтва приділила І. Вернудіна, яка досліджувала художню творчість на прикладі діяльності мистецьких гуртків, видавництва та продемонструвала тенденції естетичних поглядів [5].

Художня творчість спроможна викликати сильні відчуття, сприяє розвитку уяви, фантазії, стимулює та спрямовує саму творчу діяльність. А вміння художника зайняти високе місце в духовному житті реалізується не через відповідність стандарту, а навпаки, через його несхожість з іншими, завдяки індивідуальним унікальним якостям його особистості.

В естетичній думці було зібрано величезний матеріал та висловлювалися різноманітні погляди з приводу природи та особливостей функціонування художньої творчості. Художня творчість завжди була у центрі уваги дослідників, й надалі, вона буде привертати увагу, сприяти новим творчим відкриттям, нею будуть захоплюватися.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Естетична свідомість та естетичний досвід, який накопичувався роками удосконалювалися разом з духовно-чуттєвим розвитком людини та втілювалися в мистецтві, релігії і в повсякденному житті. Вже в античності з’являється концепція виникнення упорядкованого космосу, перші спроби опису гармонії, краси, наслідування природи – мімезису в мистецтві. Художня творчість привертає увагу філософів середньовіччя, є однією з головних тем доби Відродження, Нового часу, представників німецької класичної філософії, ірраціональних філософських напрямків. Наприкінці XIX та на початку XX століття відбулося теоретичне оформлення проблеми художньої творчості в естетичній науці, а фундамент проблематики художньої творчості було закладено античністю. І сьогодні тема художньої творчості цікавить філософів, мистецтвознавців, науковців.

Феномен художньої творчості є складним і невичерпаним за змістом і характером. Різні види мистецтва склалися історично як результат відтворення

людиною реальної дійсності у процесі творчої діяльності. Художня творчість сприяє гармонізації відносин між людиною і навколишнім світом, через мистецтво людина примножує свій індивідуальний досвід.

Художня творчість сприяє розвитку творчого мислення, розумінню кольору, форми, симетрії, пропорції, умінню знаходити схожості у природі, поєднувати різні види діяльності та організовувати особистістю власний культурний простір так, щоб отримувати задоволення і насолоду. У процесі творчої діяльності людина змінює не лише навколишній світ, але й вдосконалюється сама як суб'єкт художньої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко, ТІ 2010, 'Проблема виховання естетичного в українському культурному дискурсі в період глобалізації та інформаційної революції', *Філософські науки*, Київ: Гілея, № 42, с. 305-311.
2. Барвіна, НО 2016, 'Художньо-естетична потреба як духовна домінанта сучасної вищої освіти', *Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Збірник. наук. пр. Східноукр. Національний ун-т ім. В. Даля*, № 5 (74), с. 38-52.
3. Босенко, ОВ & Пучков АО 2013, 'Статті з естетики та поетики у другому томі "Європейського словника філософій"', *Сучасні проблеми художньої освіти в Україні*, № 8, с. 94-99.
4. Бражнік, ОВ 2010, 'Закономірності існування творчої особистості. Теорія і практика творчості', Львів: *Вісник Львівської національної академії мистецтв*, № 21, с. 63-71.
5. Вернудіна, ІВ 2011, *Естетико-психологічний дискурс в Україні на межі ХІХ - ХХ століть*, Київ: Атіка, 492 с.
6. Гук, ОФ 2013, 'Теоретичні передумови формування естетичної культури', *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Збірник наук. пр. Національний ун-т ім. Тараса Шевченка*, Київ: Фенікс, № 18, с. 193-199.
7. Ігошкіна, НГ 2005, *Культурологія мистецтва*, Київ: МАУП, 208 с.
8. Медведєва, НВ 2008, 'Проблема творчого художнього сприймання', *Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості. Збірник наук. пр. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка*, Т.12, № 5, Ч.І, с. 68-76.
9. Моляко, ВО 2004, Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини. Практична психологія та соціальна робота. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, № 8, с. 1-4.
10. Піхорович, ВД & Самарський АЮ 2022, 'Категорія байдужого як логічне начало теорії естетичного процесу у А.С. Канарського', *Культурологічний альманах. Український державний ун-т імені Михайла Драгоманова*, Київ: Гельветика, № 3, с. 164-168.

References:

1. Andrushchenko, TI 2010, 'Problema vykhovannia estetychnoho v ukrainskomu kulturnomu dyskursi v period hlobalizatsii ta informatsiinoi revoliutsii (A problem of education aesthetic is in Ukrainian cultural dyskurs in the period of globalization and informative revolution)', *Filosofski nauky*, Kyiv: Hileia, № 42, s. 305-311.
2. Barvina, NO 2016, 'Khudozhno-estetychna potreba yak dukhovna dominanta suchasnoi vyshchoi osvity (Artistic and aesthetic need as a spiritual dominant of modern higher education)', *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka. Zbirnyk. nauk. pr. Skhidnoukr. Natsionalnyi un-t im. V. Dalia*, № 5 (74), s. 38-52.
3. Bosenko, OV & Puchkov AO 2013, 'Statti z estetyky ta poetyky u druhomu tomi "Ievropeiskoho slovnyka filosofii" (Articles on aesthetics and poetics in the second volume of the "European dictionary of philosophies")', *Suchasni problemy khudozhnoi osvity v Ukraini*, Kyiv, № 8, s. 94-99.
4. Brazhnik, OV 2010, 'Zakonomirnosti isnuvannia tvorchoi osobystosti (Patterns of the existence of a creative personality)', *Teoriia i praktyka tvorchosti*, Lviv: Visnyk Lviivskoi natsionalnoi akademii mystetstv, № 21, s. 63-71.

5. Vernudina, IV 2011, *Estetyko-psykholohichniy dyskurs v Ukraini na mezhi XIX - XX stolit (Aesthetic and psychological discourse in Ukraine at the turn of the 19th and 20th centuries)*, Kyiv: Atika, 492 s.
6. Huk, OF 2013, 'Teoretychni peredumovy formuvannia estetychnoi kultury (Theoretical prerequisites for the formation of aesthetic culture)', *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky. Zbirnyk nauk. pr. Natsionalnyi. un-t im. Tarasa Shevchenka*, Kyiv: Feniks, № 18, s. 193-199.
7. Ihoshkina, NH 2005, *Kulturolohiia mystetstva (Culturology of art)*, Kyiv: MAUP, 208 s.
8. Medvedeva, NV 2008, 'Problema tvorchoho khudozhnoho sprymannia (The problem of creative artistic perception)', *Aktualni problemy psykholohii: Problemy psykholohii tvorchosti: Zbirnyk nauk. pr.*, Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, T.12, №.5, Ch.I, s. 68-76.
9. Moliako, VO 2004, 'Psykhologhiia tvorchosti – nova paradyhma doslidzhennia konstruktyvnoi diialnosti liudyny (The psychology of creativity is a new paradigm for the study of constructive human activity)', *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota*, Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, № 8, s. 1-4.
10. Pikhovych, VD & Samarskyi AU 2022, 'Katehoriia baiduzhoho yak lohichne nachalo teorii estetychnoho protsesu u A.S. Kanarskoho (The category of indifferent as the logical beginning of the theory of the aesthetic process in A.S. Canarsky)', *Kulturolohichnyi almanakh. Ukrainskyi derzhavnyi un-t imeni Mykhaila Drahomanova*, Kyiv: Helvetyka, № 3, s. 164-168.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.45(7-9)-3

УДК 171.78:159.955

**КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ
ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ДИСКУРСУ ЖАНА БОДРІЯРА
CRITICAL THINKING IN THE CONTEXT OF JEAN BAUDRILLARD'S
POSTMODERN DISCOURSE**

**В. Г. Воронкова
О. П. Кивлюк
В. О. Нікітенко**

Актуальність теми дослідження. Реальний світ, суб'єктивно спотворений контекстами, точками зору, політико-економічними прихильностями, настроями «цільової аудиторії» і т.д., трансформувався в інформаційно-віртуальну площину комунікації, кооперації, ідеологізації, медіації, пізнаваності та осмислення взагалі. Сучасний гіперреальний світ потребує раціонального, скептичного, об'єктивного аналізу – критичного, де значимість критичного мислення особистості в контексті цивілізаційного розвитку потребує теоретичної концептуалізації та практичної реалізації.

Постановка проблеми. Тенденції розвитку інформаційного простору, небезпека формування симулятивної свідомості, викривлення реальності в

Urgency of the research. The real world, subjectively disfigured by contexts, points of view, political-economic predilections, sentiments of the "target audience", etc., has been transformed into an information-virtual plane of communication, cooperation, ideologisation, mediation, recognition, and comprehension in general. The modern hyperreal world needs rational, sceptical, objective analysis - critical analysis, where the significance of critical thinking of the individual in the context of civilisational development requires theoretical conceptualisation and practical implementation.

Target setting. The trends in the development of information space, the danger of forming a simulative consciousness, and the distortion of reality